O’ZBEKISTON RESPUBLIKASI TA’LIM VA ILM-FAN VAZIRLIGI
NAMANGAN DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI
BOSHLANG’ICH TA’LIM INNOVATSIYALARI KAFEDRASI

“BOSHLANG‘ICH TA’LIM TIZIMIDA ZAMONAVIY KOMPETENSIYALARNI RIVOJLANTIRISH: INTEGRATIV YONDASHUVLAR VA AMALIY YECHIMLAR”
mavzusida respublika anjumani

MATERIALLAR TO‘PLAMI

2026-YIL 9-OKTABR

www.journal.namspi.uz

NAMANGAN 2026

Bosh muharrir: *Namangan davlat pedagogika instituti rektori B.E.Xusanov*
Mas’ul muharrir: *Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektor M.R.Qodirxonov*
Mas’ul muharrir o‘rinbosari: *Ilmiy tadqiqotlar, innovatsiyalar va ilmiy-pedogogik kadrlar tayyorlash bo‘limi boshlig‘i J.A.Yuldashev*

T A H R I R H A Y ’ A T I

Aniq va tabiiy fanlar: *k.f.d., prof. Sh.Abdullayev, f-m.f.d., dots. R.Xakimov, k.f.d., prof. N.Vohidova, k.f.d., dots. M.Qodirxonov, b.f.d., dots. A.Batashov, f-m.f.n., dots., T.Abdullayev, p.f.n., dots. M.Eshnazarova, p.f.n., dots. G‘.Nafasov, p.f.n., dots. M.Boltayeva.*
Texnika fanlari: *t.f.d., prof. A.Umarov, t.f.d., prof. A.Qayumov, PhD, dots. Sh.Xudoyqulov, PhD, dots. Abdunazarov.*
Ijtimoiy-gumanitar fanlar: *s.f.d., prof. T.Fayzullayev, tar.f.d, prof. A.Rasulov. f.f.d., prof. M.Ismoilov, i.f.d., dots. N.Sotivoldiyev, t.f.n., dots. A.Isoqboyev, f.f.n., dots. O.Mamatov, t.f.n., dots. Z.Haydarov, PhD. J.Yuldashev, PhD. A.Abdullayev.*
Pedagogika fanlari: *p.f.d., prof. B.Xodjayev, p.f.d., prof. X.Najmiddinova, p.f.d., prof. T.Ismoilov, p.f.d., prof. S.Abdullayev. p.f.d., prof., M.Y.Sobirova, p.f.d., prof., R.Zamilova, p.f.d., prof. Sh.Xujamberdiyeva, p.f.d., dost. M.Asqarova, PhD, dots. M.Asranboyeva.*
Filologiya fanlari: *fil.f.d., prof. N.Uluqov, fil.f.d., prof. H.Usmanova, f.f.d., dots. X.Shokirova, p.f.n., dots. S.Misirov, p.f.n., dots. Sh.Ubaydullayev, PhD.,dots. P.Lutfullayev, PhD., dots. M.Yakubbayev.*

Texnik muharrir: R.Tursunov

Tahririyat manzili: Namangan shahri, Uychi ko’chasi, 316-uy.
Pochta indeksi: 160136, ***Faks:*** **(**0369) 227-27-21,
Email: Info@namspi.uz

“Boshlang‘ich ta’lim tizimida zamonaviy kompetensiyalarni rivojlantirish: integrativ yondashuvlar va amaliy yechimlar” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari to‘plami NamDPI ilmiy-texnikaviy Kengashining 2026-yil 12-oktabrdagi 10-sonli yig‘ilishida ko’rib chiqilib ilmiy to‘plam sifatida nashr etish uchun tavsiya etilgan (Bayonnoma №6).

Tezis va maqolalarning ilmiy saviyasi va keltirilgan ma’lumotlar uchun mualliflar javobgar hisoblanadi.

MAHALLALARDA XOTIN-QIZLAR MA'NAVIY-MA'RIFIY FAOLLIGI RIVOJLANGANLIGINI BAHOLASH MEZONLARI VA DARAJALARI

Berdiyorova Shoira Axmadjonovna
JDPU Pedagogika kafedrasi katta o’qituvchisi

Annotatsiya. Maqolada mahallalarda xotin-qizlar ma'naviy-ma'rifiy faolligi rivojlanganligini pedagogik diagnostika qilish masalasi yoritilgan. Faollikning motivatsion-qadriyatli, kognitiv, faoliyatli-amaliy va refleksiv-tashabbuskorlik mezonlari hamda ularning ko'rsatkichlari asoslab berilgan. Sinergetik yondashuv asosida faollikning to'rt darajasi (passiv, reproduktiv, faol, ijodiy-tashabbuskor) tavsiflangan va diagnostika usullari taklif etilgan.

Kalit so'zlar: pedagogik diagnostika, mezon, ko'rsatkich, faollik darajasi, ma'naviy-ma'rifiy faollik, xotin-qizlar, mahalla, sinergetik yondashuv.

Аннотация. В статье рассматривается педагогическая диагностика развитости духовно-просветительской активности женщин в махаллях. Обоснованы мотивационно-ценностный, когнитивный, деятельностно-практический и рефлексивно-инициативный критерии и их показатели. На основе синергетического подхода описаны четыре уровня активности (пассивный, репродуктивный, активный, творчески-инициативный) и предложены методы диагностики.

Ключевые слова: педагогическая диагностика, критерий, показатель, уровень активности, духовно-просветительская активность, женщины, махалля.

Abstract. The article addresses the pedagogical diagnosis of the development of women's spiritual and educational activity in mahallas. It substantiates motivational-value, cognitive, activity-practical and reflexive-initiative criteria and their indicators. Based on the synergetic approach, four levels of activity (passive, reproductive, active, creative-initiative) are described and diagnostic methods are proposed.

Keywords: pedagogical diagnostics, criterion, indicator, level of activity, spiritual and educational activity, women, mahalla.

Kirish

Mahallalarda xotin-qizlar bilan olib borilayotgan ma'naviy-ma'rifiy ishlar davlat siyosatining muhim yo'nalishiga aylangan [1; 2]. Biroq bu ishlarning samaradorligi ko'pincha miqdoriy ko'rsatkichlar bilan baholanadi: o'tkazilgan tadbirlar soni, qatnashchilar soni, tarqatilgan materiallar. Bunday ko'rsatkichlar xotin-qizlar shaxsida qanday sifat o'zgarishlar ro'y berganini ko'rsatmaydi.

Pedagogikada har qanday jarayonning natijasi aniq mezonlar va ko'rsatkichlar asosida diagnostika qilinadi [3]. Mahalla sharoitida xotin-qizlar ma'naviy-ma'rifiy faolligini baholashning yaxlit mezonlar tizimi hali yetarlicha ishlab chiqilmagan. Avvalgi tadqiqotlarimizda faollikning jamoatchilik fikri bilan aloqadorligi hamda uni sinergetik yondashuv asosida takomillashtirishning o'ziga xos xususiyatlari ko'rib chiqilgan edi [4; 5]. Ushbu maqolada esa faollikni o'lchash va baholash masalasi alohida tadqiq etiladi.

Maqolaning maqsadi — mahallalarda xotin-qizlar ma'naviy-ma'rifiy faolligi rivojlanganligini baholash mezonlari, ko'rsatkichlari va darajalarini sinergetik yondashuv asosida ishlab chiqish.

Tadqiqot metodlari. Ilmiy-pedagogik adabiyotlarni tahlil qilish, tizimli-tuzilmaviy tahlil, modellashtirish, ekspert baholash, so'rovnoma va kuzatish metodlaridan foydalanildi.

Asosiy qism

Ma'naviy-ma'rifiy faollikning tuzilmasi. Ma'naviy-ma'rifiy faollik deganda xotin-qizlarning ma'naviy qadriyatlarni o'zlashtirish, ularni oila va mahalla hayotida qo'llash hamda boshqalarga yetkazishga bo'lgan ichki ehtiyoji va amaliy harakati tushuniladi. Bu sifat bir necha o'zaro bog'liq tarkibiy qismdan iborat. Shu sababli uni bitta ko'rsatkich bilan emas, mezonlar tizimi orqali baholash lozim.

Sinergetik yondashuv nuqtai nazaridan faollik chiziqli tarzda, bir tekis o'smaydi. U ma'lum bosqichda sakrashsimon sifat o'zgarishiga uchraydi: ayol tinglovchidan ishtirokchiga, ishtirokchidan tashkilotchiga aylanadi [6]. Shu bois mezonlar faollikning nafaqat miqdorini, balki sifat holatini ham aks ettirishi kerak.

Baholash mezonlari va ko'rsatkichlari. Tadqiqot asosida to'rtta mezon va ularning ko'rsatkichlari ishlab chiqildi (1-jadval).

1-jadval. Xotin-qizlar ma’naviy-ma’rifiy faolligini baholash mezonlari va ko’rsatkichlari

Mezon	Ko'rsatkichlar	Diagnostika usullari
Motivatsion-qadriyatli	Ma'naviy-ma'rifiy faoliyatga qiziqish; milliy va umuminsoniy qadriyatlarga munosabat; o'z-o'zini rivojlantirish ehtiyoji	Anketa, motivatsiyani aniqlash testi, suhbat
Kognitiv	Ma'naviyat, oila, huquq, sog'lom turmush tarzi bo'yicha bilimlar; axborotni tanqidiy baholay olish	Test, savol-javob, vaziyatli topshiriqlar
Faoliyatli-amaliy	Tadbirlarda muntazam ishtirok; to'garak va klublarda qatnashish; oilada ma'rifiy ishni tashkil eta olish	Kuzatish, faoliyat natijalari tahlili, mahalla faollari bahosi
Refleksiv-tashabbuskorlik	O'z faoliyatini tahlil qila olish; tashabbus ko'rsatish; boshqa ayollarni faoliyatga jalb etish	Refleksiv kundalik, ekspert baholash, loyihalar tahlili

Faollik darajalari. Mezonlar bo'yicha olingan natijalar asosida xotin-qizlar faolligining to'rt darajasi ajratildi (2-jadval).

2-jadval. Xotin-qizlar ma’naviy-ma’rifiy faolligi darajalari

Daraja	Tavsifi
Passiv	Ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarga qiziqish past; ishtirok tasodifiy yoki majburiy; tashabbus yo'q

Reproduktiv	Tadbirlarda tinglovchi sifatida qatnashadi; bilimlarni o'zlashtiradi, lekin mustaqil qo'llashda qiynaladi
Faol	Tadbirlarda muntazam va qiziqib ishtirok etadi; bilimlarini oila va qo'shnilar davrasida qo'llaydi
Ijodiy-tashabbuskor	O'zi tadbir va loyihalar tashkil etadi; boshqa ayollarni jalb qiladi; mahallada yetakchi sifatida tan olinadi

Sinergetik nuqtai nazardan, ijodiy-tashabbuskor daraja tizim uchun attraktor vazifasini bajaradi. Bu darajadagi ayollar soni ortgan sari mahalla muhiti o'zini o'zi tashkil etish rejimiga o'ta boshlaydi.

Baholash tartibi. Har bir mezon bo'yicha ko'rsatkichlar uch balli shkala bilan baholanadi (0 — namoyon bo'lmagan, 1 — qisman namoyon bo'lgan, 2 — to'liq namoyon bo'lgan). Umumiy ball asosida respondentning faollik darajasi aniqlanadi. Natijalarning ishonchliligini oshirish uchun ayolning o'z bahosi, mahalla faollari bahosi va tadqiqotchi kuzatuvi solishtiriladi.

[Agar dissertatsiyangizda tajriba-sinov natijalari bo’lsa, bu yerga darajalar bo’yicha taqsimotni (%) tajriba va nazorat guruhlari kesimida qo’shing.]

Xulosa

Mahallalarda xotin-qizlar ma'naviy-ma'rifiy faolligini faqat tadbirlar soni bilan baholash uning haqiqiy holatini aks ettirmaydi. Taklif etilgan to'rt mezon (motivatsion-qadriyatli, kognitiv, faoliyatli-amaliy, refleksiv-tashabbuskorlik) faollikni yaxlit o'lchash imkonini beradi.

Faollikning passiv, reproduktiv, faol va ijodiy-tashabbuskor darajalari sinergetik yondashuvga mos ravishda sifat o'tishlarini aks ettiradi. Ishlab chiqilgan diagnostika vositalaridan mahallalarda xotin-qizlar bilan ishlash bo'yicha mutaxassislar, mahalla faollari va tadqiqotchilar foydalanishi mumkin. Diagnostika natijalari esa har bir mahalla uchun maqsadli ma'naviy-ma'rifiy dasturlar tuzishga asos bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022–2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-son Farmoni. — lex.uz.

2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 18-fevraldagi "Jamiyatda ijtimoiy-ma'naviy muhitni sog'lomlashtirish, mahalla institutini yanada qo'llab-quvvatlash hamda oila va xotin-qizlar bilan ishlash tizimini yangi darajaga olib chiqish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-5938-son Farmoni. — lex.uz.

3. Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологии. — М.: Педагогика, 1989.

4. Berdiyorova Sh.A. Xotin-qizlar ma'naviy-ma'rifiy faolligi va jamoatchilik fikri: o'zaro aloqadorligi // Toshkent davlat pedagogika universiteti ilmiy axborotlari. — 2025. — №5. — B. 422–428.

5. Berdiyorova Sh.A. Mahallalarda xotin-qizlarning davlat va jamiyatdagi ma'naviy faolligini sinergetik yondashuv asosida takomillashtirishning o'ziga xos xususiyatlari // Guliston davlat universiteti axborotnomasi. — 2023. — №3. — B. 23–27.